

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ИНСТИТУЦИИТЕ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Настоящият механизъм е съгласуван с Общественния съвет, Протокол № 3/08.09.2023 г., приет е на заседание на Педагогическия съвет, Протокол № 10/13.09.2023 г., и е утвърден със заповед № РД-04-698/14.09.2023 г. на директора на училището

ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Настоящият документ е изготвен от членовете на Координационния съвет на база на утвърдения със заповед № РД 09 – 5906/ 28.12.2017 год. на Министъра на образованието и науката Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

Закрилата на детето срещу всички форми на насилие е основно право, гарантирано от Конвенцията за правата на детето и други международни споразумения и стандарти в сферата на човешките права. И въпреки това, насилието си остава реална част от живота на децата с незабавни и дългосрочни последици.

Процесът на разбиране и противодействие на тормоза и насилието е изпълнен с трудности. За елиминиране на насилието решаващо значение имат системните инвестиции в изграждане на система за превенция на насилието и стратегии за интервенция при регистриране на ситуации на тормоз и насилие.

Въвеждането на настоящия Механизъм се обуславя от факта, че напредък в справянето с насилието и тормоза може да бъде постигнат само при прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и изпълнява от всички участници в образователния процес.

Настоящият документ се състои от две основни части, приложения и алгоритъм за прилагането на Механизма.

Първата част е информативна и в нея се разясняват понятията „насилие“ и „тормоз“, разликата между тях, видовете поведение, които те включват, както и белезите, по които да бъдат разпознати.

Във втората част се разглеждат дейностите по превенция и интервенция в случаи на насилие и тормоз. Разясняват се дейностите, които се осъществяват на равнище училище и на равнище клас, включването на родителите.

Приложенията дават практически насоки как да се осъществяват дейностите.

Алгоритъмът разписва конкретни стъпки за реализирането на дейностите по Механизма.

I ЧАСТ ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА

„**Насилие**“ над дете е всеки **акт, осъществен в семейна, училищна и социална среда, на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация.**

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

„**Физическо насилие**“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка и страдание, без разстройство на здравето.

„**Психическо насилие**“ са действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето - подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, неспособността на лицето, което полага грижи за детето да осигури подходяща подкрепяща среда.

„**Сексуално насилие**“ е използването на дете за сексуално задоволяване.

„**Пренебрегване**“ е неуспехът на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието му в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, **когато е в състояние да го направи.**

„**Тормозът**“ е специфичен вид насилие сред децата. Не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен, **извършва се в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни.**

Характеристики на тормоза:

- 1) злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
- 2) извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
- 3) повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Прояви на тормоз:

1) физически – блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

2) психически – подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на лични вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз;

3) сексуален – нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето (измисляне на сексуални прякори или имена, коментари за външността и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападение и насилие);

4) кибернасилие и кибертормоз (осъществяват се в дигитална среда чрез дигитални устройства) – създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни

визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават, снимането и разпространението на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/ профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Разлики между тормоз и закачки/ игри между децата/ учениците

- Вероятно става дума за **игра** ако децата се закачат, бутат или блъскат или си резмят шеги, като при това се смеят, размянат си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание.

- Вероятно става дума за **тормоз** ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните;

ако детето/ ученикът не се чувстват добре от закачките и подигравките;

ако детето/ ученикът, към когото са отправени подигравките, поиска от другото дете да спре и той или тя не спират да се подиграват;

ако детето/ ученикът, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново;

ако дразненето е за нещо, което детето/ ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.);

ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки;

ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по-властно.

Ако се касае за игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Признаци, по които може да се разпознае насилието и тормозът:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;

- неправдоподобни/ объркани обяснения за травмите;

- безпокойство и крайности в поведението – от агресивност до пасивност;

- лоша представа за себе си – смятат, че са заслужили насилието;

- прекалена отстъпчивост и липса на протест при каквото и да е отношение;

- влошаване на здравословното състояние – прилошаване, главоболие, отпадналост;

- влошаване на успеха и чести отсъствия от училище;

- чести отсъствия от определени часове;

- детето е затворено и изолирано, не желае да контактува с връстниците си;

- агресивно поведение и/ или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;

- внезапни избухвания, които са необичани за детето;

- бягане и криене, зачестили бягства от училище;

- загуба на доверие, неучастие в общите занимания, ниска самооценка;

- употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване (ниска лична хигиена);

- психосоматични симптоми, като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., сънуване на кошмари, нарушен сън;

- прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст;
- промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето.

II ЧАСТ УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА

1. Принципи, ценности, философия

Ключов приоритет в Стратегията за развитие на СУ „П.Р. Славейков” е утвърждаването ни като училище без насилие.

Очакваният резултат е запазване статута на „Славейков“ като територия, свободна от агресия, като място, характеризиращо се със спокойна и толерантна атмосфера, с грижа и внимание към личността всеки ученик. Тормозът и проявите на агресивно поведение у учениците е тревожна тенденция в съвременното общество. За съжаление ежедневието ни изобилства със случаи на проявено насилие в образователните институции, в болничните заведения, на улицата, в семейството. Моделът на поведение на членовете на обществото ни неминуемо се отразява върху подрастващите. Очакваният резултат от заложения ключов приоритет е да се запази и утвърди подкрепящата среда в училище.

- **В СУ „П. Р. Славейков“ изграждаме позитивна култура и климат**, които се базират на принципите на приобщаващото образование и осигуряват безопасна среда, в която се насърчават взаимоотношенията на уважение и в която децата имат възможност открито да споделят.

- **Всички участници в образователния процес са наясно, че насилието е неприемливо поведение.** В часовете на класа през септември и на родителските срещи през октомври децата и родителите се запознават със Закона за закрила на детето, с Механизма за противодействие на тормоза и насилието; разясняват са опасностите от кибертормоза, трафика на хора.

- **Системата за превенция на насилието включва комплекс от мерки**, които имат за цел ограничаване и или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието:

работа с учениците в часа на класа – запознаване с различните форми на насилие и тормоз; възпитаване на уважение и толерантност към различията; приучаване към етика във взаимоотношенията; изясняване кое поведение е приемливо и кое - не, изграждане на система от знания и умения за реакция на неприемливо поведение; дискусии за обсъждане на въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне и развиване на нови умения и модели за ненасилствени отношения и поведение;

срещи, конференции и дискусии с педагогическия съветник при необходимост;

изграждане на ефективна система за дежурства на учителите по време на междучасията;

включване на учениците в дейности, общи за цялото училище и насочени към повишаване на нетърпимостта към агресивните прояви и грубите взаимоотношения.

- **Система за интервенция** с правила и процедури във връзка с проявите на насилие и тормоз, включваща и идентифициране и сигнализиране. Интервенцията е отговора на училището при вече възникнала ситуация и включва последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на насилие, тормоз и криза и се реализира като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено пряко или косвено в ситуацията, като се прилага принципът на най-добрия интерес на детето.

- **Система за подкрепа на въввлечените в ситуации на тормоз:** предоставянето на подкрепата се решава и реализира от членовете на Координационен съвет за справяне с тормоза, съвместно с класните ръководители и координатора по Наредбата за приобщаващо образование след изслушване на учениците и след провеждане на заседание на Координационния съвет.

- **Дневник за случаи на насилие и тормоз** във връзка със спазването на правила, които да водят до системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз.

- **Партньорство с родителите.**

- **„Оценка на ситуацията“ в началото на учебната година** чрез анкета сред учениците и учителите - оценка и проследяване на ефективността на политиката за превенция и интервенция на насилие и тормоз чрез анкетиране на учениците и учителите.

Училищната политика за сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз се базира на следните ПРИНЦИПИ:

- Позитивна култура и климат, които: са базирани на принципите на приобщаващото образование и приемат различието и разнообразието; предоставят сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието; насърчават взаимоотношения на уважение и толерантност;

- Ефективно лидерство;

- Цялостен институционален подход;

- Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците от тях;

- Информирание, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието;

- Въвеждане на стратегии и дейности за превенция, които: развиват емпатия и уважение и изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие;

- Системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки в случаи на насилие и тормоз;

- Последователни усилия на институцията за изграждане на по-сигурна среда;

- Партньорство с родителите;

- Непрекъснато проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

За предоставяне на сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз в СУ „П. Р. Славейков“:

се полагат системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;

подобрява се физическата среда с фокус върху стаите, зоните за релакс, санитарните помещения, общите помещения за хранене с основен акцент: създаване на условия за

формирание на класа като общност и недопускане на предпоставки за изява на агресивно поведение;

се формират нагласи към ученето, които намаляват индивидуалния състезателен елемент между децата за сметка на екипната работа, на проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности;

се предприемат последователни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на децата за справяне с неприемливото поведение, които не наблягат на санкциите и наказанието.

2. Система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда

2.1. Създаване на Координационен съвет. КС отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза.

2.2. Оценка на ситуацията. Оценката на ситуацията се осъществява чрез различни инструменти (анкети, въпросници, дискусии с деца, учители, родители и др.) в началото на учебната година и съдържа описание на следното:

Доколко са запознати заинтересованите страни с темата за насилие и тормоз?

Какви видове и форми на насилие и тормоз има в СУ „П. Р. Славейков“?

Колко често те се проявяват?

Къде са местата, на които най-често се случват?

Кои са участниците?

Как се е реагирано до момента?

Какво следва да се предприеме за да бъде реакцията ефективна?

Резултатите от оценката се обсъждат на педагогически съвет или на родителски срещи и в часа на класа.

2.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза. Планът се изготвя и реализира от КС, утвърждава се от директора и е с продължителност една учебна година, като се актуализира в началото на всяка учебна година. Планът включва: описание на всички дейности по превенция и интервенция, срокове и отговорности по изпълнение на дейностите.

2.4. Планиране/ актуализиране на дейности по превенция

а) Дейности по ПРЕВЕНЦИЯ на равнище УЧИЛИЩЕ

- Създаване/ актуализиране на етичен кодекс на училищната общност съгласно ЗПУО
- Създаване на единни училищни правила на поведение и ценности в две стъпки: 1) Изработване на правила от всеки клас; 2) Обобщаване на правилата и вписване в Правилника за дейността на институцията.
- Внасяне и апромени в Правилника за дейността на училището при необходимост.
- Запознаване на цялата училищна общност с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза.
- Подобряване на системата от дежурства с оглед недопускане на насилие и тормоз.
- Повишаване квалификацията на педагогическия персонал за превенция и справяне с насилието и тормоза.
- Информирание/ актуализиране на информацията за наличните ресурси – услуги, програми, наръчници, насоки.

б) Дейности по ПРЕВЕНЦИЯ на ниво КЛАС

- Учениците и учителят им създават правила за поведение на класа.

- Обучителни дейности с класа чрез всички форми на групова работа – дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит в часа на класа и по време на различни извънкласни и извънучилищни дейности. Основна цел – създаване на пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения за здрамолюбиво и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Основни теми за работа с класа: 1) Правата и отговорностите на децата; 2) Ценностите – какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, какви могат да бъдат в ежедневието? 3) какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз? 4) Какви са преживяванията на аизвършителя, последователите, потърпевшия, свидетелите? 5) Как се чувстваме когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим?

- Използване на подход, ориентиран към децата, на подхода за работа с връстници, осигуряване на условия учениците да станат инициатори и естествени помощници при реализирането на дейностите по превенция.

- Провеждане на тематични родителски срещи.

2.5. Дейности по интервенция

а) Дейности по ИНТЕРВЕНЦИЯ на ниво УЧИЛИЩЕ

- Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията. **В дневника се документират единствено ситуацията, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация (Приложение 1), при които е необходима и намесата на КС. В дневника се вписва по образец (Приложение 2) : дата, клас, участници, вид насилие, ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.**

На база на вписаните ситуации, КС извършва оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. КС е ангажиран с анализа и разпознаването на ученици, които участват и се въвличат в ситуации на тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. На база на анализа КС дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и ЗПУО, предлага мерки и конкретни и нтервенции. СК дава становище и насочва ученика към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск.

Дневникът се съхранява от педагогическия съветник в учителската стая и е достъпен за всички служители на училището при необходимост от вписване на ситуация на насилие и тормоз.

- Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби. При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“, отдел „Закрила на детето“ и/ или полицията. Индивидуалната работа по случай се осъществява от мултидисциплинарен екип, който включва представители на уведомените институции и представител на училището (класен ръководител, педагогически съветник). Екипът действа по реда на *Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случай на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция.*

ВСЕКИ СЛУЖИТЕЛ В УЧИЛИЩЕТО Е ДЛЪЖЕН ПРИ УСТАНОВЯВАНЕ НА СЛУЧАЙ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ НЕЗАБАВНО ДА УВЕДОМИ ДИРЕКТОРА НА ИНСТИТУЦИЯТА.

б) Дейности по ИНТЕРВЕНЦИЯ на ниво КЛАС

- Обсъждане между учениците и класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.
- Съвместни действия между класен ръководител и педагогически съветник и включване на външни специалисти при необходимост.
- Използване на посредник при разрешаване на конфликта.
- Провеждане на тематична родителска среща.

3. Работа с родители

3.1. Партньорство с РОДИТЕЛИТЕ за съдействие по ПРЕВЕНЦИЯ на насилието и тормоза:

- Провеждане на тематична родителска среща за запознаване с основните моменти в механизма и цялостната политика на училището и дискутиране на готовността на родителите да участват.
- Включване на родители в часа на класа, за да представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзката между образованието и приложението му в живота.
- Идентифициране на родители, които могат да осъществят връзка между училището и други институции: 1) родители психолози, социални работници, лекари и др., които могат да бъдат полезни и смятат помощта да се реализират училищни инициативи; 2) родители, изявили желание да бъдат посредници между училището и други институции, когато това се налага.

3.2. Партньорство с РОДИТЕЛИТЕ в случаи на ИНТЕРВЕНЦИЯ: задължително уведомяване на родителите на участващите в ситуация на насилие и тормоз деца за ситуацията и за предприетите от училището действия. Насоки за разговор с родителите:

- Разговорът да започне със силните страни на децата и после да се представи ситуацията. Това ще помогне за сваляне на напрежението.
- Добре е останалите родители от класа също да бъдат уведомени за ситуацията и последвалите действия, за да се избегнат различните интерпретации и спекулации по темата. Да бъде подчертано, че е недопустимо другото дете или деца да бъдат критикувани, обиждани или negliжирани, защото това само ще задълбочи конфликта.
- Разговорът да се води на база партньорски взаимоотношения, да се търсят договорености – кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат. По преценка, учителят може да насочи родителите към консултация с педагогически съветник или друг специалист.

3.3. Насоки за работа с родители, които не съдействат: учителят или класният ръководител следва да се обърне към КС ислучая да се обсъди.

4. Ресурсна обезпеченост

4.1. Ръководството на училището осигурява:

- обучен специалист, педагогически съветник, за интервенция в ситуации на насилие и тормоз и за оказване на съдействие по организиране на превенцията;
- информация, материали по темата за насилието и тормоза;
- информация за наличните ресурси в общността.